

Investigating the influencing factors in Defense Planning

Extended Abstract

ARTICLE INFO

Article Type

Research Article

Authors

1. Mohsen Janparvar. Ph.D.

2., Mohammad Zanguei*. Ph.D.

3. Akbar Heydari Tashah

Kobud. Ph.D.

4. Ali Mohammad Pour. Ph.D.

1. Assistant Professor,
Department of Political
Geography, Ferdowsi
University of Mashhad,
Mashhad, Iran.

2. Graduate Phd in political
geography, Ferdowsi
University of Mashhad
Mashhad, Iran.

3. Graduate Phd in Geography
and Urban Planning, Ferdowsi
University of Mashhad,
Mashhad, Iran.

4. Assistant Professor,
Department of Political
Geography, Malik Ashtar
University, Tehran, Iran.

Correspondence:*

Address: Ferdowsi University,
Mashhad, Iran.

Email: m.zanguei2@gmail.com.

Article History:

Received: 20.08.2022.

Accepted: 30.10.2022.

Introduction

Developments in recent decades have caused wars to undergo extensive transformations and changes in terms of nature, corresponding to this change of governments, in order to face these developments and changes, it is necessary to change one's outlook and perception in designing strategy so, they can move in harmony with the evolution of the nature of wars and reduce the challenges and damages caused by it on their territory as much as possible. In the meantime for prevention of the strategy of defense of the territory according to the new nature of wars, it can have a prominent position. Because the land defense plan as one of the land plan approaches is trying to rationally organize the land according to its capacities and potentials with an emphasis on defense and security. In a way that can maintain the security and integrity of the land, guarantee the independence and protection of the people against any attack and threat of the enemy, insecurity, create gaps and faults, wise and appropriate distribution of vital places and sensitive centers and infrastructures, balanced distribution of defense forces- It provided security in the territory on according to the capacities and facilities of the territory. Based on this, the present research seeks to extract the effective components on the design of the defense strategy of the Middle East countries, so that based on it, they can reduce the insecurity and costs (financial and life) to the extent while maintaining their survival to reduce the space of the country.

Research methodology

The current research method is based on content analysis and library and field sources (interview) were used to collect information. In the library findings section, components have been extracted from past theories and works, and in the second step, the components have been confirmed by interviewing seven of the scientific-military elites and reaching theoretical saturation.

Results and discussion

The studies conducted to extract the components affecting the defense of the Middle East countries show the absence of a comprehensive scientific theory and work in this field, and various theories and works have been used to extract the components. In this context, 12 theories and eight experiences of defense training of different countries have been examined and

analyzed, and based on them, 130 components have been extracted and provided to experts and thinkers in this field. The field of theoretical saturation has been extracted with seven scientific-military elites. The results of the examination of the theories and approaches that have been collected in the field of topics related to the defense of the land, along with the interviews that have been conducted with related experts and thinkers, show that both parts are Various factors on the diversity and extent of 130 components have been effective in designing the defense strategy of the Middle East countries, which are given in the form of 15 dimensions in the form of the following table based on importance:

Table 3: Distribution of research components in 15 dimensions derived from theories and approaches

Row	Dimensions	Components
1	Economic dimension	Income and its level; job and its type; economic interactions; amount and type of production; employment and unemployment; standard of living; economic justice; economic policy; Financial problems; Economic potential and capacities
2	Political dimension	Power structure; political management of space; distribution of power; form of interaction; Law and political regulations; political planning; political divisions; The shape and composition of the nation; the political position of space; The level and manner of communication (transnational-transnational)
3	Geopolitical dimension	Regional geopolitical structure; global geopolitical structure; Geostrategic position, status of water resources, position of countries with border rivers, degree of dependence on common water resources, common energy resources, location of energy resources, geopolitical behavior, transit position, common cultural identity, regional geopolitical position
4	Cultural dimension	Customs; Religion; Language; ethnicity (race); culture of effort and employment; culture of participation; life style; social attitudes; Communication culture
5	Social dimension	Social norms and anomalies; Community Relations; social gap; type and form of family; social form and structure; family and its relations; social

		boundaries; social organizations
6	Security dimension	Border and demarcation (transnational); border (national); transnational threats; sanctions and boycotts and their effects; national unity and cohesion; ethnic and religious diversity; spatial distribution of ethnic and religious groups; The population density; political organization of space; Security technologies
7	Military dimension	Military equipment; the efficiency of forces; defensive styles (strategies); the structure of forces; natural capacities and potentials; military shortcomings and limitations; number of enemies; the country's settlement region; location of military centers; military power and structure; War and its forms
8	Demographic dimension	life expectancy; sexual ratio; education level; number of population; age structure; Growth rate; marital status; population density; Family size; Migration; Births and deaths
9	Scientific-health dimension	Cyberspace; Bioterrorism; Drug production capacity; Medical Equipment; treatment methods; the potential of elitism; the amount of scientific leap; Public health level

Conclusion

The results of the investigations carried out in this research show that the defense based on the transformations and developments that have taken place in different fields has undergone extensive changes and necessarily the governments in order to be able to face this changes that have taken place in the field of threats and technologies, etc., to update and make their defense strategies efficient, they should be able to take a comprehensive and up-to-date approach to the defense of the land. According to the findings of the present research, it shows that land defense as one of the forward strategies of the governments in an up-to-date and comprehensive manner includes 15 dimensions and 130 components that should be used in the design of the strategy should be considered.

Keywords: Preparation, Defense, Land Defense Preparation, War

ژئوبلیتیک، امنیتی، نظامی، جمعیتی، علمی- بهداشتی، اقلیمی، ژئومورفولوژی، خاک‌ها، هیدرولوژی، زیستی و ریاضی دسته بندی کرد. در مجموع، تحول در ماهیت جنگ‌ها ضرورت تغییر در آمایش دفاعی سرزمین برای حکومت‌ها را ضرورت بخشیده است که باید متناسب با نتایج تحقیق حاضر مورد بررسی و بحث قرار گیرد.

کلمات کلیدی: آمایش، دفاع، آمایش دفاعی سرزمین، جنگ.

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۵/۲۹

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۸/۰۸

نویسنده مسئول: m.zanguei2@gmail.com

بررسی مولفه‌های موثر بر آمایش دفاعی سرزمین

محسن جان پرور

استادیار جغرافیای سیاسی دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، ایران

محمد زنگویی*

دانش آموخته دکتری جغرافیای سیاسی دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، ایران

اکبر حیدری تاشه کبود

دانش آموخته دکتری جغرافیای و برنامه‌ریزی شهری دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، ایران

علی محمدپور

استادیار جغرافیای سیاسی، دانشگاه مالک اشتر، تهران، ایران.

مقدمه

جنگ به عنوان یکی از عناصر پایدار در جوامع انسانی در دوره‌های مختلف تاریخی وجود داشته و حکومت‌ها و سرزمین‌های آنها را با چالش‌هایی نظیر نابودی، غارت، ناامنی و غیره مواجه کرده است. در مواجهه با این پدیده حکومت‌ها متناسب با تغییر و تحول در ابزار و فناوری‌های جنگی، استراتژی‌های متفاوت و متنوعی را در پیش گرفته‌اند. در طی نیم قرن اخیر تحولات صورت گرفته در عرصه‌های مختلف (جهانی شدن، ورود به عصر اطلاعات و ارتباطات و غیره) سبب شده است که جنگ‌ها از نظر ماهیت دچار تحول و تغییرات گسترده‌ای از جنگ سخت به جنگ هوشمند شوند. حکومت‌ها برای مواجهه با این تحول و تغییرات ضرورتاً نیازمند تغییر در نگاه و برداشت خود در طراحی استراتژی‌های دفاعی هستند تا بتوانند هماهنگ با تحول در ماهیت جنگ‌ها حرکت کرده و چالش‌ها و صدمات ناشی از آن را بر فضای سرزمین خود تا حد ممکن کاهش دهند. در این میان در پیش‌گیری استراتژی آمایش دفاعی سرزمین متناسب با ماهیت جدید جنگ‌ها می‌تواند از اهمیت و جایگاه برجسته‌ای برخوردار باشد. چرا که آمایش

چکیده

جنگ از عناصر پایدار در جوامع بشری در دوره‌های مختلف می‌باشد. با وجود تحولات و پیشرفت‌های صورت گرفته در عرصه‌های مختلف فناوری‌های دفاعی- امنیتی، همچنان جنگ و تهدید سرزمین‌ها را تحت شعاع خود قرار داده و حکومت‌ها را بر آن می‌دارد که با روش‌های مختلف تلاش کنند تا با کمترین هزینه و آسیب با آن مواجه شوند. در این میان آمایش دفاعی سرزمین، یکی از استراتژی‌های برجسته پیش روی حکومت‌ها در دوره‌های مختلف بوده است. با توجه به تغییر در ماهیت جنگ از سخت به سوی جنگ هوشمند قاعدتاً عوامل موثر بر آمایش دفاعی سرزمین دچار تحول و تغییرات گسترده‌ای شده است. بر این مبنای مقاله حاضر تلاش دارد که با نگرشی جامع و جدید این مولفه‌های موثر بر آمایش دفاعی سرزمین‌ها را مبتنی بر یافته‌های کتابخانه‌ای و میدانی (مصاحبه) مورد بررسی و استخراج قرار دهد. نتایج حاصل از یافته‌های کتابخانه‌ای و مصاحبه نشان دهنده آن است که مولفه‌های موثر بر آمایش دفاعی سرزمین متناسب با تحولات صورت گرفته در شکل و نوع جنگ‌ها و تهدیدات شامل ۱۳۰ مولفه می‌باشد که جهت درک بهتر آنها را می‌توان در قالب ۱۵ بعد اقتصادی، سیاسی، اجتماعی، فرهنگی،

مبانی نظری

۱-دفاع

اصطلاح دفاع در معنای لغوی از مصدر دَفَع یا دافَع می‌باشد و به معنی «دور نمودن چیزی» می‌باشد [۱]. در فرهنگ معین، برای دفاع چهار معنی بیان شده است؛ ۱- مصدر لازم: از دستبرد دشمن (انسان یا حیوان) حفظ کردن. ۲- مصدر متعدی: باز داشتن، پس زدن. ۳- در حقوق: پاسخ طرف مقابل در هر دعوا. ۴- در فقه: جنگی که مسلمانان با کافران کنند برای جلوگیری از حمله آنان [۲]. باید توجه داشت که مفهوم دفاع از حیث تاریخی نیز در دوران کهن همچون دوران رومی‌ها، بابلی‌ها، هندی‌ها و یونانی‌ها مورد پذیرش بوده است [۳]. اقدامات دفاعی بسیاری در تاریخ توسط حکومت انجام شده است. مانند ایجاد لایه‌های دفاعی در شهر، ایجاد شهرهای مرزی برای جنگ احتمالی، ساختن شهرها بر روی بلندی، ایجاد آبراهه‌ها در اطراف شهر از جمله این اقدامات در طول تاریخ بوده است [۴]. این تلاش‌ها در طول تاریخ ادامه پیدا کرده است و متناسب با تغییر و دگرگونی در فناوری‌ها و ابزار جنگ و تهدید دچار تحول شده است. اما اگر بخواهیم به بررسی اولین تلاش‌های دیپلماتیک در حوزه دفاع بپردازیم به دوره بین دو جنگ جهانی اول و دوم برمی‌گردد. که کنفرانس کاهش و محدودسازی جنگ‌افزارها و یا کنفرانس جهانی خلع در ژنو سوئیس بین سال‌های ۱۹۳۲ تا ۱۹۳۴ روی داد. بنابر دستور کار این کنفرانس که براساس خلع توسط رئیس جمهور ایالات متحده هربرت هوور ارائه شده بود: این کاهش نه تنها باید با کاهش کلی تسلیحات، بلکه با افزایش قدرت نسبی دفاع از طریق کاهش قدرت حمله انجام شود [۵]. البته قبل از برگزاری این کنفرانس در یک مجله علوم سیاسی در سال

دفاعی سرزمین به‌عنوان یکی از رویکردهای آمایش سرزمین تلاش دارد سرزمین را متناسب با ظرفیت‌ها و پتانسیل‌های آن با تاکید بر دفاع و امنیت به صورت عقلایی سازماندهی نماید. به نحوی که بتواند زمینه حفظ امنیت و یکپارچگی سرزمین، تضمین استقلال و صیانت از مردم در مقابل هرگونه هجوم و تهدید دشمن، ناامنی، ایجاد شکاف و گسل، توزیع عاقلانه و مناسب مکان‌های حیاتی و مراکز حساس و زیر ساخت‌ها، توزیع متعادل نیروهای دفاعی-امنیتی در فضای سرزمین و غیره را متناسب با ظرفیت‌ها و امکانات سرزمین فراهم آورد. به بیانی دیگر آمایش دفاعی سرزمین، استراتژی پیش‌روی حکومت‌ها است که مبتنی بر آن استقلال و بقا، امنیت و توسعه کشور را به صورت پیوسته در نظر گرفته و متناسب تحول در ماهیت جنگ و دفاع تلاش دارد که جامع عمل بپوشاند. تغییر رویکرد آمایش دفاعی سرزمین از تهدید محور به توسعه محور موجب شده است تا ذهن‌ها معطوف به عوامل و جنبه‌های تاثیرگذار در آمایش دفاعی شوند. این پروسه سبب توجه به مولفه‌های موثر گردیده است تا برنامه ریزی (آمایش) دقیق و مبتنی بر واقعیت در حوزه دفاعی صورت گیرد. بر این اساس، تحقیق حاضر تلاش دارد به این سوال پاسخ دهد که مهمترین مولفه‌های موثر بر آمایش دفاعی سرزمین، با توجه به تحولات صورت گرفته در عرصه تهدیدات و جنگ کدام‌ها هستند؟ البته باید توجه داشت که در تحقیق حاضر کشورهایی با ساختار نظام سیاسی، سطح توسعه نسبی و موقعیت استراتژیکی و ژئوپلیتیکی نظیر خاورمیانه مدنظر بوده است. درک و شناخت این مولفه‌ها قاعدتا می‌تواند به حکومت‌ها کمک کرده تا بتوانند ضمن حفظ بقا خود، زمینه کاهش ناامنی‌ها و هزینه‌ها (مالی و جانی) را تا حد امکان در فضای کشور کاهش دهند.

۱۹۲۷ دفاع را به معنای حفاظت از کشور بیان نمود که در درجه اول، محافظت از کشور در برابر تجاوزات خارجی و جنگ بین المللی می‌باشد [۶]. با افزایش تغییرات صورت گرفته در فضای جهانی و گسترش فناوری‌های نظامی زمینه برای بازتعریف و بازبینی مفهوم دفاع فراهم آورده شد. در اولین گام در زمان ریاست جمهوری نیکسون در سال ۱۹۸۰ تعریفی جدید از دفاع ارائه شد و نگرشی جدید به دفاع را مطرح کرد که مبتنی بر آن نیکسون سرانجام دستور اجرایی ۱۰۵۰۱ آیزنهاور را جایگزین کرد. این جایگزینی شامل تعریفی از «امنیت ملی» بود که به عنوان ترکیبی از «دفاع» و «روابط خارجی» تعریف شد که باعث گردید از هر نظر دیدگاه گذشته در مورد دفاع تغییر یابد و محدود کردن قلمرو «دفاع» به مسائل کاملاً نظامی رد گردد [۷]. در ادامه بازنگری در تعریف دفاع تسریع گردید به نحوی که می‌توان گفت، امروزه دفاع دارای تعریفی با چارچوب شناور، قابل انعطاف و گسترده‌ای می‌باشد که تنها به ارتباط مستقیم با تمامیت ارضی بسنده نمی‌کند بلکه شامل بخش‌ها و ابعاد دیگری نظیر امور سیاسی، فرهنگی و اقتصادی نیز می‌شود. همچنین دفاع بر امنیت ملی نیز بسیار تاثیرگذار می‌باشد [۸].

۲- آمایش

واژه آمایش کلمه نوین فارسی است که از ریشه فعل «آمودن» و «آمادن» به معنی آراستن، آمیختن به ریشه در آوردن و آماده کردن است [۷]. این لغت در انگلیسی برابر با عبارت «Spatial Planning» می‌باشد که به معنای برنامه ریزی فضا می‌باشد. به لحاظ مفهوم نیز برنامه ریزی فضایی (آمایش) عبارت است از «فرآیند توجیه و تبیین و روشن نمودن آرمان‌های اجتماعی و ارائه راه‌حل‌هایی در جهت سامان دادن به

فعالیت‌ها در فضا، در مجموع می‌توان گفت برنامه ریزی فضایی عبارت است از روند منظم و متشکلی، برای انتخاب بهترین روش‌ها و مدل‌ها جهت رسیدن به اهداف رشد و توسعه در مناطق مختلف» [۹]. در تعریف دیگری از آمایش به‌عنوان مجموعه‌ای از دانش‌ها، فنون، اصول، سیاست‌ها، برنامه‌ها و اقدامات و عملیات فرهنگی و منسجمی دانست که به منظور ساماندهی و نظم بخشیدن به فضاها و مکان‌های زیستی و جغرافیایی (طبیعی و غیر طبیعی) به کار گرفته می‌شوند تا رابطه انسان، فضا و فعالیت‌ها به صورت متوازن و متعادل، با در نظر گرفتن مساوات و کلیه ملاحظات و اقتضائات طبیعی، فضایی، مکانی جغرافیایی انسان، زیست محیطی، اقتصادی و به خصوص راهبردی تنظیم نمایند [۱۰]. به عبارت دیگر آمایش تلاش دارد با سازمان دهی بهره برداری عقلایی از امکانات و منابع، استعدادهای فضایی، ملی و منطقه‌ای به منظور پیشرفت متعادل، متوازن و حل آشفتگی‌های فضایی و عدم تعادل‌های منطقه‌ای اقدام نماید [۱۱]. بر این اساس برخی از محققان آمایش سرزمینی را تنظیم رابطه بین انسان، سرزمین و فعالیت‌های انسانی در سرزمین به منظور بهره‌برداری بهینه و پایدار از همه امکانات انسانی و فضایی برای بهبود وضعیت مادی و معنوی اجتماع در طول زمان تعریف نموده‌اند [۱۲].

باید توجه داشت که، آمایش سرزمین تا تعیین و تکلیف برای نوع کاربری سرزمین پیش می‌رود و خواستار آن است که برای هر نوع استفاده یا کاربری مشخص شده، طرح مدیریت برای اجرای بهره‌برداری، توسط سازمان‌های ذیربط در چارچوب طرح‌ها منطقه‌ای ریخته شد. سپس سازمان‌های ذیربط به اجرای پروژه‌ها در چارچوب یاده شده بپردازند [۱۳]. لذا امروزه، آمایش با مجموعه‌ای از دانش‌های جدید تلاش دارد که به طرز

همانگ و تلفیق یافته عمل نماید و کارشناسان رشته‌های مختلف علوم اجتماعی (جامعه‌شناسی، جمعیت‌شناسی، اقتصاد، برنامه‌ریزی اجتماعی و...)، مهندسی (معماری، راه و ساختمان، کشاورزی، منابع طبیعی، محیط زیست و معماری و شهرسازی)، امنیتی و جغرافیایی را در جهت مطالعه و برنامه‌ریزی دقیق به وسیله‌ای مشارکت گروهی و گفت و شنود منطقی مورد استفاده قرار دهد [۱۲]. بنابراین، برنامه ریزی آمایش سرزمین، روند جامعی از برنامه ریزی که بعد جدیدی از نحوه توزیع، سازمان‌یابی انسان‌ها و استفاده بهینه از پتانسیل کشورها و فضای جغرافیایی را ارائه می‌دهد [۱۳]. لذا می‌توان هدف نهایی آمایش سرزمین را فراهم نمودن محیط و فضایی مناسب برای زندگی و فعالیت‌های انسان‌ها در پهنه سرزمین دانست [۱۰].

۳- آمایش دفاعی

مفهوم آمایش دفاعی به‌عنوان یکی از رویکردهای مورد بحث در آمایش سرزمین دارای تعاریف و برداشت‌های مختلفی در بازه‌های زمانی مختلف بوده است. در گذشته آمایش دفاعی به‌عنوان «دفاع‌شناسی» - تعهد اجباری به آمادگی برای جنگ و ایدئولوژی عملی آن - اغلب با فرآیندهای مدرن سازی و برنامه ریزی نیروهای مسلح برابر می‌شد [۱۴]. اما در حال حاضر آمایش دفاعی تلاش دارد با چینش زیرساخت‌ها و امکانات کشور به گونه‌ای اقدام نماید که بتوان از حداکثر توان دفاعی کشور در جهت کاهش آسیب‌های ایجاد شده به وسیله تهدیدات جلوگیری کند. در یک نگاه کلی و مهم‌تر هدف برنامه ریزی و چینش، رسیدن به توسعه پایدار است که در چهار حیطه اقتصادی، سیاسی، فرهنگی و مطرح می‌شود [۱۵]. لذا آمایش دفاعی سعی دارد در یک سرزمین بتواند با توجه به شرایط

مختلف در برنامه ریزی کشورها نقش اساسی را ایفا کند به طوری که اقدام به ساماندهی فضایی انسان‌ها، فعالیت‌ها، امکانات و زیرساخت‌ها در پهنه سرزمین با توجه به موقعیت و محیط دفاعی و توان دفاعی هر سرزمین می‌کند. همچنین با در نظر گرفتن شرایط محیط زیستی و امنیتی اقدام به طراحی محیط امن و پایدار در مقابل هر گونه اقدامات تهدید آمیز طبیعی و انسانی می‌کنند [۱۶].

در بیانی دیگر می‌توان گفت، آمایش دفاعی به‌عنوان «ساماندهی محیط جغرافیایی (فضای) کشور و توزیع معقول، منطقی و مناسب یگانها و امکانات با توجه به تهدیدات و استفاده بهینه از قابلیت‌های محیطی به منظور ایجاد ثبات، بازدارندگی، مقابله با تهدیدات»، تعریف می‌شود. آمایش دفاعی - امنیتی را مهندسی ترتیبات بهره برداری بهینه از ظرفیت‌های اجتماعی، سیاسی، اقتصادی و طبیعی در جهت اهداف دفاعی - امنیتی نیز قلمداد کرده‌اند که بدین ترتیب، متضمن تلفیقی از ملاحظات اقتصاد، جغرافیا، جامعه‌شناسی و علوم دفاعی - امنیتی است [۱۷]. در واقع آمایش دفاعی تلاقی دو دیدگاه آمایش (که هدف آن سازمان‌دهی و برنامه ریزی فضای جغرافیایی) و دفاع (که به‌عنوان یکی از دغدغه‌های همه‌ی دولت‌ها می‌باشد) است و تلاش دارد با ایجاد سازماندهی و برنامه ریزی فضایی زیرساخت‌ها و اماکن در ابعاد مختلف نظامی، اقتصادی، فرهنگی و ... تهدیدات موجود در آن فضای جغرافیایی را کاهش دهد. بر این مبنا، آمایش دفاعی تابع متغیرهای متعددی است که باید در این گونه طرح‌ها مورد توجه قرار گیرند که اهم این متغیرها عبارت‌اند از: نوع و سطح تهدیدات منطقه‌ی مورد نظر، موقعیت جغرافیایی، شناسایی

به اشباع نظری در جهت استخراج مولفه‌ها مورد بررسی قرار گرفته است.

یافته‌های تحقیق

استخراج مولفه‌های موثر بر آمایش سرزمین از

نظریه‌ها و رویکردها

بررسی و تحلیل حاصل از نظریه‌ها و دیدگاه‌هایی که در زمینه آمایش دفاعی وجود دارد نشان دهنده آن است که نظریه و مدل خاصی در این زمینه که بتواند مبنا قرار گیرد، وجود ندارد و کارهایی که تا این برهه صورت گرفته است به صورت‌های مختلف بخشی از بحث را توانسته‌اند ارائه و بیان نمایند. بر این مبنا، برای اینکه بتوان این مولفه‌ها را استخراج کرد از نظریه‌ها و رویکردهای مرتبط با آمایش، دفاع و آمایش دفاعی استفاده شده است. بررسی این نظریه‌ها نشان دهنده آن است که هر یک از این نظریه‌ها به برخی از مولفه‌ها در بعد خاصی تاکید داشته‌اند که در جدول ۱ آورده شده است.

مهمترین مناطق مورد تهدید و سرانجام ارائه‌ی راهکار متناسب با نوع تهدیدات و شرایط خاص منطقه [۱۸].

روش تحقیق

روش کلی تحقیق حاضر مشتمل بر صورت تحلیل محتوای می‌باشد برای گردآوری اطلاعات از منابع کتابخانه‌ای و میدانی (مصاحبه) استفاده شده است. برای انتخاب مولفه‌ها و مدل‌ها، نظریه‌های مختلف مرتبط با آمایش دفاعی مورد بررسی و تحلیل قرار گرفته است که نشانگر این بود که در زمینه آمایش دفاعی نظریه و مدل خاصی که بتواند به صورت جامع همه جنبه‌های آمایش دفاعی را پوشش دهد، وجود ندارد. در این راستا، مدلی که در این تحقیق به عنوان مدل آمایش دفاعی ارائه شده است در ابتدا مولفه‌هایی که می‌توانند در آمایش دفاعی موثر باشند براساس مطالعه‌ی «نظریه و رویکرد» و سپس با مصاحبه از هفت نفر نخبگان علمی- نظامی و رسیدن

جدول ۱: ابعاد مورد تاکید در نظریه‌ها و رویکردهای مرتبط با آمایش دفاعی سرزمین

ابعاد		اقلیمی	ژئومورفولوژیکی	خاک‌ها	هیدرولوژیکی	زیستی	ریاضی	علمی بهداشتی	جمعیتی	نظامی	امنیتی	اجتماعی	فرهنگی	ژئوپلیتیکی	سیاسی	اقتصادی
نظریات و دیدگاه‌ها																
نظریه مناظرات چهارگانه (کالینز)																
نظریه هایپوتیتیکا (پیتر هاگت)																
نظریه همسایگی (ریچاردسن)																
نظریه مناقشات منطقه‌ای (جفری کمپ و رابرت هارکاو)																
نظریه نازلی شکری و رابرت نورث																
نظریه تاثیر عوامل زیست محیطی بر امنیت																

																			ملی کشورها (هومر دیکسون)
																			نظریه شکاف (ریچارد اشلی)
																			نظریه تکامل منطقه ژئوپلیتیکی (حافظ نیا)
																			نظریه تجدید آرایش نقش بازیگران قدرت (ویلیام لانمن)
																			نظریه منظومه‌های قدرت (برژینسکی)
																			نظریه سیستم ژئوپلیتیک جهانی (سوئل کوهن)
																			نظریه نوکارکردگرایی (هاس و اشمیتز)
																			طرح آمایش دفاعی امنیتی ایالات متحده آمریکا
																			طرح آمایش دفاعی امنیتی اسرائیل
																			طرح آمایش دفاعی امنیتی روسیه
																			طرح آمایش دفاعی امنیتی چین
																			طرح آمایش دفاعی امنیتی فرانسه
																			طرح آمایش دفاعی امنیتی پاکستان
																			طرح آمایش دفاعی امنیتی ترکیه
																			طرح آمایش دفاعی امنیتی عراق

جدول کدگذاری‌های مصاحبه

در گام دوم برای اینکه بتوان آنچه از نظریه‌ها و رویکردهای مرتبط استخراج شده است را مورد سنجش و ارزیابی قرار داد، تلاش شده است که از روش مصاحبه نیمه ساختار یافته استفاده شود. در این روش مصاحبه نیمه ساختار یافته با متخصصین و صاحب نظران تا رسیدن به اشباع نظری باید ادامه پیدا کند. در این روش مصاحبه شونده‌گان هفت نفر بودند که در انتخاب ایشان موارد تحصیلات (دکتری و مرتبط با موضوع) سوابق پژوهشی و اجرایی لحاظ گردید. به مصاحبه شونده‌گان کدها (نفر اول Q1 تا نفر هفتم Q7) اطلاق گردید. پس از پیاده

سازی، کدگذاری باز و محوری مصاحبه‌ها ۱۵ بُعد تاثیر گذار بر آمایش دفاعی سرزمین استخراج گردید. جدول ۳ شامل پنج ستون است ستون اول ردیف، ستون دوم نشان دهنده ابعاد اصلی می باشد که پس از کدگذاری باز و محوری به آن دست یافته شده است، ستون سوم نشان دهنده‌ی مولفه‌های است که پس از کد گذاری باز استخراج گردیده شد، ستون چهارم نشان دهنده مصاحبه شونده‌هایی است که به آن خرده مولفه اشاره نموده‌اند و در ستون پنجم تعداد دفعاتی که کل مصاحبه شونده‌ها به مولفه اصلی اشاره کرده‌اند را نشان می‌دهد.

جدول ۲: جدول کدگذاری‌های مصاحبه

ردیف	مولفه اصلی	کد	کد مصاحبه شوندگان	فراوانی
۱	مولفه‌های اقتصادی	سطح درآمد (۳)	Q ₂ -Q ₃ -Q ₅	۳۳
		شغل و انواع آن (۳)	Q ₁ -Q ₂ -Q ₆	
		تعاملات اقتصادی (۲)	Q ₁ -Q ₇	
		میزان و نوع تولید (۲)	Q ₁ -Q ₃	
		منابع جغرافیایی ارزشمند (نفت، گاز، زغال سنگ و...) (۳)	Q ₇ -Q ₃ -Q ₄	
		اشتغال و بیکاری (۴)	Q ₁ -Q ₂ -Q ₅ -Q ₇	
		سطح زندگی (۴)	Q ₂ -Q ₃ -Q ₄ -Q ₅	
		عدالت اقتصادی (۲)	Q ₁ -Q ₄	
		فساد اقتصادی (۳)	Q ₃ -Q ₅ -Q ₇	
		سیاست اقتصادی (۳)	Q ₂ -Q ₆ -Q ₇	
		مشکلات اقتصادی (۲)	Q ₁ -Q ₇	
		پتانسیل و ظرفیت‌های اقتصادی (۲)	Q ₂ -Q ₃	
۲	مولفه‌های ژئوپلیتیکی	موقعیت ژئواستراتژیکی (۴)	Q ₂ -Q ₃ -Q ₅ -Q ₆	۳۱
		وضعیت منابع آبی (۲)	Q ₁ -Q ₄	
		موقعیت کشورهای دارای رودخانه مرزی (۲)	Q ₁ -Q ₄	
		میزان وابستگی به آب‌های مشترک مرزی (۳)	Q ₁ -Q ₄ -Q ₇	
		منابع انرژی مشترک (۳)	Q ₁ -Q ₅ -Q ₆	
		موقعیت منابع انرژی (۳)	Q ₁ -Q ₆ -Q ₇	
		رفتار ژئوپلیتیکی (۳)	Q ₂ -Q ₃ -Q ₄	
		موقعیت‌های ترانزیتی (۳)	Q ₁ -Q ₃ -Q ₄	
		هویت فرهنگی مشترک جغرافیایی (۲)	Q ₅ -Q ₆	
		تنگناهای ژئوپلیتیکی (۲)	Q ₁ -Q ₄	
		ساختار ژئوپلیتیکی جهان (۲)	Q ₅ -Q ₇	

	Q ₄ -Q ₅	منطقه (۲) ساختار ژئوپلیتیکی		
۳۹	Q ₁ -Q ₄ -Q ₅ -Q ₇	ساختار قدرت (۴)	مولفه‌های سیاسی	۳
	Q ₂ -Q ₃ -Q ₅	مدیریت سیاسی فضا (۳)		
	Q ₃ -Q ₅ -Q ₆	توزیع قدرت (۳)		
	Q ₄ -Q ₅	شکل تعامل بین کشورهای (۲)		
	Q ₄ -Q ₅ -Q ₇	شکل تعامل در درون کشورهای (۳)		
	Q ₃ -Q ₄ -Q ₇	قوانین و مقررات حاکم (۳)		
	Q ₃ -Q ₅	سطح و چگونگی برنامه ریزی‌های سیاسی (۲)		
	Q ₁ -Q ₃ -Q ₄	تقسیمات سیاسی کشورهای (فراملی) (۳)		
	Q ₁ -Q ₃ -Q ₄ -Q ₇	تقسیمات سیاسی کشورهای (فروملی) (۴)		
	Q ₁ -Q ₆ -Q ₇	شکل و ترکیب ملت‌ها (۳)		
	Q ₂ -Q ₆	ساختار احزاب سیاسی (۲)		
	Q ₃ -Q ₅	ساختارهای فاسد سیاسی (۲)		
	Q ₁ -Q ₂	موقعیت سیاسی فضای جغرافیایی (۲)		
	Q ₂ -Q ₃ -Q ₇	سطح و چگونگی ارتباط (فراملی) - فروملی (۳)		
۳۰	Q ₁ -Q ₂ -Q ₄ -Q ₆ -Q ₇	آداب و رسوم (۵)	مولفه‌های فرهنگی	۴
	Q ₂ -Q ₃ -Q ₄ -Q ₆	مذهب (۴)		
	Q ₂ -Q ₃ -Q ₅	زبان (۳)		
	Q ₄ -Q ₅ -Q ₇	قومیت (نژاد) (۳)		
	Q ₁ -Q ₃ -Q ₄	فرهنگ تلاش و اشتغال (۳)		
	Q ₁ -Q ₄ -Q ₇	فرهنگ مشارکت (۳)		
	Q ₁ -Q ₄ -Q ₅ -Q ₇	سبک زندگی (۴)		
	Q ₁ -Q ₃ -Q ₅	نگرش‌های اجتماعی (۳)		
Q ₅ -Q ₇	فرهنگ ارتباطی (۲)			
۲۷	Q ₂ -Q ₃ -Q ₆ -Q ₇	هنجارها و ناهنجاری‌های اجتماعی (۴)	مولفه‌های اجتماعی	۵
	-Q ₄ -Q ₅ -Q ₁ -Q ₇	خلا هویتی (۵)		
	Q ₃ -Q ₄ -Q ₅ -Q ₆	فاصله طبقاتی (۴)		
	Q ₃ -Q ₅	نوع و شکل خانواده (۲)		

	Q ₁ -Q ₃ -Q ₄	شکل و ساختار اجتماعی(۳)		
	Q ₂ -Q ₅ -Q ₇	خانواده و روابط آن(۳)		
	Q ₁ -Q ₂	مرزبندی‌های اجتماعی(۲)		
	Q ₁ -Q ₆	نهادهای اجتماعی(۲)		
	Q ₂ -Q ₄	روابط اجتماعی(۲)		
۳۰	Q ₂ -Q ₄ -Q ₇	مرز و مرزبندی (فروملی)(۳)	مولفه‌های امنیتی	۶
	۶-Q-۵-Q ^۳ Q ₂ -Q	مرز (ملی)(۴)		
	۵-Q ^۳ Q ₁ -Q	تحریم و بایکوت و اثرات آن(۳)		
	Q ₇ -Q ₅ -	اتحاد و انسجام ملی(۲)		
	۵-Q ^۴ - Q ₃ -Q ^۱ Q	تنوع قومی و مذهبی(۴)		
	۵-Q ^۴ - Q ₃ -Q ^۱ Q	توزیع فضایی گروه‌های قومی و مذهبی(۴)		
	۷-Q ^۵ -Q ^۲ Q	پراکنندگی جمعیت(۳)		
	-Q ^۵ ۱Q	سازماندهی سیاسی فضا(۲)		
	-Q ^۵ -۲-Q ^۲ Q ₁ -Q ۶Q	فناوری‌های امنیتی(۵)		
۳۶	۶-Q _۴ -Q _۳ -Q _۲ Q	تجهیزات نظامی(۴)	مولفه‌های نظامی	۷
	۶-Q _۴ - Q _۲ Q	کارآمدی نیروها(۳)		
	۷-Q _۴ -Q _۵ - Q _۲ Q	سبک‌های (استراتژی‌های) دفاعی(۴)		
	۷-Q _۴ Q	ساختار نیروها(۲)		
	۷-Q _۵ - Q _۲ Q	ظرفیت‌ها و پتانسیل‌های طبیعی(۳)		
	۷-Q _۴ -Q _۳ Q ₁ -Q	کاستی‌ها و محدودیت‌های نظامی(۴)		
	۷-Q _۴ - Q _۲ Q	تعداد دشمنان(۳)		
	۴-Q _۲ Q ₁ -Q	منطقه‌ی استقرار کشورها(۳)		
	۲Q ₁ -Q	مکان یابی مراکز نظامی(۲)		
	۲Q ₁ -Q	قدرت و ساختار نظامی(۲)		
	Q ₁ -Q ₄ -Q ₅ -Q ₆ - ۷Q	خودکفایی نظامی(۳)		
- Q ₃ -Q ₆ ۱Q	جنگ و اشکال آن(۳)			
۲۹	۷-Q ₄ -Q ^۲ Q	امید به زندگی(۳)	مولفه‌های جمعیتی	۸
	۵-Q ^۲ Q	نسبت جنسی(۳)		
	۷-Q ^۳ -Q ^۲ Q	سطح سواد(۳)		
	۴-Q ^۳ -Q ^۲ Q	تعداد جمعیت(۴)		

	- Q3-Q6 ^۱ Q	ساختار سنی (۳)		
	۴-Q ^۳ -Q ^۲ Q	نرخ رشد (۳)		
	۲Q	وضعیت تأهل (۱)		
	۷-Q ^۵ -Q ^۲ Q	تراکم جمعیت (۳)		
	۷-Q ^۶ -Q ^۲ Q	بعد خانوار (۳)		
	-Q5-Q6 ^۳ -Q ^۲ Q	مهاجرت (۴)		
	۶Q	موالید و مرگ و میر (۱)		
۲۹	-Q5-Q6 ^۳ -Q ^۲ Q ۷Q	تأثیرات فضای سایبری (فضای مجازی) (۵)	مولفه‌های علمی- بهداشتی	۹
	-Q5-Q6 ^۳ -Q ^۲ Q	تأثیرات رسانه (۴)		
	Q1-Q6-Q7	بیوتوروریسم (۳)		
	Q1-Q3-Q7	ظرفیت تولید دارو (۳)		
	Q1-Q5	تجهیزات پزشکی (۲)		
	Q1	روش‌های درمان (۱)		
	Q2-Q5-Q7	پتانسیل نخبه‌پروری (۳)		
	Q2-Q3-Q5-Q7	میزان جهش علمی (۴)		
Q2-Q4-Q7	سطح بهداشت عمومی (۳)			
۲۲	۷Q2-Q	درجه حرارت (۲)	مولفه‌های اقلیمی	۱۰
	۶-Q5-Q1Q	آلودگی (۳)		
	۴Q2-Q	زاویه تابش (۲)		
	۴Q2-Q	وارونگی دما (۲)		
	۶-Q۴-Q۳Q	میزان بارش (۳)		
	۴Q2-Q	الگوهای فشار (۲)		
	۴Q2-Q	رطوبت هوا (۲)		
	۴Q2-Q	شدت وزش باد (۲)		
	Q4	ابرنای (۱)		
	۵Q2-Q	هواریزه‌ها (۳)		
Q2	جهت وزش باد (۱)			
۱۶	۴Q2-Q	شیب زمین (۲)	مولفه‌های ژئومورفولوژی	۱۱
	۴Q2-Q	ارتفاع از سطح دریا (۴)		
	۴Q2-Q	ناهمواری‌ها (۲)		
	۶-Q۴Q2-Q	گسل‌ها (۳)		

	Q_4	هوازدگی (۱)		
	$۲Q_2-Q$	جریان‌های آبی (۲)		
	$-Q_5۴-Q_۲Q$	منابع موجود (۳)		
	Q_2	پیشینه زمین شناسی (۱)		
11	$-Q_7۵Q_2-Q$	جنس خاک (۲)	مولفه‌های خاک	۱۲
	$۵Q_2-Q$	فرسایش خاک (۲)		
	$۲Q$	باروری خاک (۱)		
	$۶-Q_۵Q_2-Q$	بافت خاک (۲)		
	$۲Q$	افق‌های خاک (۱)		
	$۲Q$	میزان نفوذ پذیری خاک (۱)		
۲۰	$-Q_5-Q_7۴-Q_۲Q$	منابع آب (۴)	مولفه‌های هیدرولوژی	۱۳
	$-Q_5۴-Q_۲Q$	کیفیت آب (۳)		
	Q_4	میزان دسترسی (دوری و نزدیکی) (۱)		
	Q_4	میزان تبخیر (۱)		
	$-Q_5-Q_7۴-Q_۲Q$	محدودیت‌های منابع آبی (۴)		
	$-Q_5۴-Q_۲Q$	چگونگی استفاده از منابع آبی (۳)		
	$۲-Q_۲Q$	قوانین و مقررات موبوط به منابع آبی (۲)		
	$۲-Q_۲Q$	روش‌های ذخیره منابع آبی (۲)		
۲۳	$-Q_5۴-Q_۲Q$	جانوران موجود (۳)	مولفه‌های زیستی	۱۴
	$-Q_5۴-Q_۲Q$	حشرات موجود (۳)		
	$-Q_5۴-Q_۲Q$	پوشش گیاهی (۳)		
	$۲Q$	پراکندگی گیاهی (۱)		
	$۲Q$	پراکندگی جانوری (۱)		
	$۲Q$	هم تکمیلی (۱)		
	$-Q_7۶-Q_۴-Q_۲Q$	تخریب زیستی (۴)		
	$۶-Q_۴-Q_۲Q$	مخاطرات زیستی (۳)		
	$۲-Q_۲Q$	تنوع زیستی (۲)		
	$۲-Q_۲Q$	زیستگاه‌های موجود (۲)		
۱۵	$۱Q$	موقعیت ریاضی (۱)	مولفه‌های ریاضی	۱۵
	$۵-Q_۲Q$	جریان‌های فضایی (۲)		
	$۳-Q_۱Q$	جزرو مد (۲)		

۱Q	وضعیت نقشه برداری (۱)
۳-Q _۱ Q	طول شبانه روز (۲)
۲Q	فصول سال (۱)
۲Q	اختلافات زمانی (۱)
۴-Q _۵ -Q _۲ Q	ارتباطات و مخابرات (۳)
۵-Q _۲ Q	مسائل مطالعاتی (۲)

مراکز نظامی (فراوانی ۲)، قدرت و ساختار نظامی (فراوانی ۲) و خودکفایی نظامی (فراوانی ۳).

در مجموع این بعد با فراوانی کل ۳۶، مولفه‌های بعد اقتصادی شامل:

سطح درآمد (فراوانی ۳)، شغل و انواع آن (فراوانی ۳)، تعاملات اقتصادی (فراوانی ۲)، میزان و نوع تولید (فراوانی ۲)، منابع جغرافیایی ارزشمند (نفت، گاز، زغال سنگ و...) (فراوانی ۳)، اشتغال و بیکاری (فراوانی ۴)، سطح زندگی (فراوانی ۴)، عدالت اقتصادی (فراوانی ۲)، فساد اقتصادی (فراوانی ۳)، سیاست اقتصادی (فراوانی ۳)، مشکلات اقتصادی (فراوانی ۲) و پتانسیل و ظرفیت‌های اقتصادی (فراوانی ۲).

در مجموع این بعد با فراوانی کل ۳۳، مولفه‌های بعد ژئوپلیتیکی شامل:

موقعیت ژئواستراتژیکی (فراوانی ۴)، وضعیت منابع آبی (فراوانی ۲)، موقعیت کشورهای دارای رودخانه مرزی (فراوانی ۲)، میزان وابستگی به آب‌های مشترک مرزی (فراوانی ۳)، منابع انرژی مشترک (فراوانی ۳)، موقعیت منابع انرژی (فراوانی ۳)، رفتار ژئوپلیتیکی (فراوانی ۳)، موقعیت‌های ترانزیتی (فراوانی ۳)، هویت فرهنگی مشترک جغرافیایی (فراوانی ۲)، تنگناهای

نتایج جدول ۲ نشان می‌دهد مولفه‌های آمایش دفاعی به ترتیب اهمیت شامل مولفه‌های بعد سیاسی شامل:

ساختار قدرت (فراوانی ۴)، مدیریت سیاسی فضا (فراوانی ۳)، توزیع قدرت (فراوانی ۳)، شکل تعامل بین کشورها (فراوانی ۲)، شکل تعامل در درون کشورها (فراوانی ۳)، قوانین و مقررات حاکم (فراوانی ۳)، سطح و چگونگی برنامه‌ریزی‌های سیاسی (فراوانی ۲)، تقسیمات سیاسی کشورهای (فراملی) (فراوانی ۴)، تقسیمات سیاسی کشورهای (فراملی) (فراوانی ۴)، شکل و ترکیب ملت‌ها (فراوانی ۳)، ساختار احزاب سیاسی (فراوانی ۲)، ساختارهای فاسد سیاسی (فراوانی ۲)، موقعیت سیاسی فضای جغرافیایی (فراوانی ۲)، سطح و چگونگی ارتباط (فراملی- فراملی) (فراوانی ۳).

در مجموع این بعد با فراوانی کل ۳۹، مولفه‌های بعد نظامی شامل:

تجهیزات نظامی (فراوانی ۴)، کارآمدی نیروها (فراوانی ۳)، سبک‌های (استراتژی‌های) دفاعی (فراوانی ۴)، ساختار نیروها (فراوانی ۲)، ظرفیت‌ها و پتانسیل‌های طبیعی (فراوانی ۳)، کاستی‌ها و محدودیت‌های نظامی (فراوانی ۴)، تعداد دشمنان (فراوانی ۳)، منطقه‌ی استقرار کشورها (فراوانی ۳)، مکان‌یابی

(فراوانی ۳)، تجهیزات پزشکی (فراوانی ۲)، روش‌های درمان (فراوانی ۱)، پتانسیل نخبه پروری (فراوانی ۳)، میزان جهش علمی (فراوانی ۴) و سطح بهداشت عمومی (فراوانی ۳).

در مجموع این بعد با فراوانی کل ۲۸، مولفه‌های بعد اجتماعی شامل:

هنجارها و ناهنجاری‌های اجتماعی (فراوانی ۴)، خلا هویتی (فراوانی ۵)، فاصله طبقاتی (فراوانی ۴)، نوع و شکل خانواده (فراوانی ۲)، شکل و ساختار اجتماعی (فراوانی ۳)، خانواده و روابط آن (فراوانی ۳)، مرزبندی‌های اجتماعی (فراوانی ۲)، نهادهای اجتماعی (فراوانی ۲) و روابط اجتماعی (فراوانی ۲).

در مجموع این بعد با فراوانی کل ۲۷، مولفه‌های بعد زیستی شامل:

جانوران موجود (فراوانی ۳)، حشرات موجود (فراوانی ۳)، پوشش گیاهی (فراوانی ۳)، پراکندگی گیاهی (فراوانی ۱)، پراکندگی جانوری (فراوانی ۱)، هم تکمیلی (فراوانی ۱)، تخریب زیستی (فراوانی ۴)، مخاطرات زیستی (فراوانی ۳)، تنوع زیستی (فراوانی ۲) و زیستگاه‌های موجود (فراوانی ۲).

در مجموع این بعد با فراوانی کل ۲۳، مولفه‌های بعد اقلیمی شامل:

درجه حرارت (فراوانی ۲)، آلودگی (فراوانی ۳)، زاویه تابش (فراوانی ۲)، وارونگی دما (فراوانی ۲)، میزان بارش (فراوانی ۳)، الگوهای فشار (فراوانی ۲)، رطوبت هوا (فراوانی ۲)، شدت وزش باد (فراوانی ۲)، ابرناکی (فراوانی ۱)، هواریزه‌ها (فراوانی ۲) و جهت وزش باد (فراوانی ۱).

در مجموع این بعد با فراوانی کل ۲۲، مولفه‌های بعد هیدرولوژی شامل:

ژئوپلیتیکی (فراوانی ۲)، ساختار ژئوپلیتیکی جهان (فراوانی ۲) و ساختار ژئوپلیتیکی منطقه (فراوانی ۲).

در مجموع این بعد با فراوانی کل ۳۱، مولفه‌های بعد امنیتی شامل:

مرز و مرزبندی (فروملی ۳)، مرز (ملی) (فراوانی ۴)، تحریم و بایکوت و اثرات آن (فراوانی ۳)، اتحاد و انسجام ملی (فراوانی ۲)، تنوع قومی و مذهبی (فراوانی ۴)، توزیع فضایی گروه‌های قومی و مذهبی (فراوانی ۴)، پراکندگی جمعیت (فراوانی ۳)، سازماندهی سیاسی فضا (فراوانی ۲) و فناوری‌های امنیتی (فراوانی ۵).

در مجموع این بعد با فراوانی کل ۳۰، مولفه‌های بعد فرهنگی شامل:

آداب و رسوم (فراوانی ۵)، مذهب (فراوانی ۴)، زبان (فراوانی ۳)، قومیت (نژاد) (فراوانی ۳)، فرهنگ تلاش و اشتغال (فراوانی ۳)، فرهنگ مشارکت (فراوانی ۳)، سبک زندگی (فراوانی ۴)، نگرش‌های اجتماعی (فراوانی ۳) و فرهنگ ارتباطی (فراوانی ۲).

در مجموع این بعد با فراوانی کل ۳۰، مولفه‌های بعد جمعیتی شامل:

امید به زندگی (فراوانی ۳)، نسبت جنسی (فراوانی ۲)، سطح سواد (فراوانی ۳)، تعداد جمعیت (فراوانی ۴)، ساختار سنی (۳) (فراوانی)، نرخ رشد (فراوانی ۳)، وضعیت تاهل (فراوانی ۱)، تراکم جمعیت (فراوانی ۳)، بعد خانوار (فراوانی ۳)، مهاجرت (فراوانی ۴) و موالید و مرگ و میر (فراوانی ۱).

در مجموع این بعد با فراوانی کل ۲۹، مولفه‌های علمی-بهداشتی شامل:

تاثیرات فضای سایبری (فضای مجازی) (فراوانی ۵)، تاثیرات رسانه (فراوانی ۴)، بیوتورویسم (فراوانی ۳)، ظرفیت تولید دارو

نتیجه گیری

سرزمین‌ها و فضاهای جغرافیایی متناسب با شرایط حاکم بر آنها و زمان دچار تغییر و دگرگونی شده و عناصر شکل دهنده و موثر بر آنها چه طبیعی و چه انسانی نیز، تغییر می‌کند. در این میان، دفاع از جمله عناصر پایه‌ای است که با توجه به تغییرات صورت گرفته در سرزمین‌ها و توسعه تکنولوژی‌ها در جوامع انسانی دچار تغییرات و تحولات گسترده‌ای شده است. دفاع در برابر دشمن و تهدیدات آنها در گذشته ساده‌تر بوده است و با تحولات صورت گرفته در پیونددهی بین فضاهای جغرافیایی، فناوری‌های نظامی جدید، تغییر شکل جنگ‌ها (جنگ نرم و جنگ هوشمند) و غیره بر تنوع و پیچیدگی دفاع تا حد زیادی افزوده است. از سوی دیگر، تحولات جهانی و شکل‌گیری اتحادهای جدید جهت تاثیر گذاری بیشتر بر مدیریت جهانی و در نتیجه برخورداری بیشتر کشورها از منابع جهانی و ایجاد آسایش و رفاه برای مردم خود، سبب افزایش رقابت و گاه تنش کشورها در جهت دستیابی به منافع ملی خود شده است. قاعدتا این دگرگونی‌های صورت گرفته در عرصه‌های مختلف و افزایش تنوع و گستردگی تهدیدات و شکل‌های جنگ نیازمند در پیش‌گیری استراتژی‌هایی مناسب و نظام‌مند جهت مواجهه و مقابله از سوی حکومت‌ها است. چرا که دیگر صرف جنگ نظامی یا جنگ نرم به تنهایی مطرح نیست بلکه جنگ‌ها و تهدیدات در اشکال و ابعاد مختلف سرزمین کشورها را چه از منظر اقتصادی، چه از منظر فرهنگی، چه از منظر رسانه‌ای و غیره تحت شعاع خود قرار می‌دهند و چالش‌ها و ناامنی‌هایی را برای کشورها ایجاد می‌کنند. از جمله استراتژی‌هایی که حکومت‌ها می‌توانند در این زمینه در پیش‌گیرند حرکت جهت آمایش دفاعی سرزمین با نگرش و رویکردی جدید و جامع

منابع آب (فراوانی ۴)، کیفیت آب (فراوانی ۳)، میزان دسترسی (دوری و نزدیکی) (فراوانی ۱)، میزان تبخیر (فراوانی ۱)، محدودیت‌های منابع آبی (فراوانی ۴)، چگونگی استفاده از منابع آبی (فراوانی ۳)، قوانین و مقررات موبوط به منابع آبی (فراوانی ۲) و روش‌های ذخیره منابع آبی (فراوانی ۲).

در مجموع این بعد با فراوانی کلی ۲۰، مولفه‌های بعد ژئومورفولوژی شامل:

شیب زمین (فراوانی ۲)، ارتفاع از سطح دریا (فراوانی ۲)، ناهمواری‌ها (فراوانی ۲)، گسل‌ها (فراوانی ۳)، هوازدگی (فراوانی ۱)، جریان‌ات آبی (فراوانی ۲)، منابع موجود (فراوانی ۳) و پیشینه زمین‌شناسی (فراوانی ۱).

در مجموع این بعد با فراوانی کلی ۱۶، مولفه‌های بعد ریاضی شامل:

موقعیت ریاضی (فراوانی ۲)، جریان‌های فضایی (فراوانی ۲)، جزرو مد (فراوانی ۴)، وضعیت نقشه برداری (فراوانی ۱)، طول شبانه روز (فراوانی ۲)، فصول سال (فراوانی ۱)، اختلافات زمانی (فراوانی ۱)، ارتباطات و مخابرات (فراوانی ۳) و مسائل مطالعاتی (فراوانی ۲).

در مجموع این بعد با فراوانی کلی ۱۵ و مولفه‌های بعد خاک شامل:

جنس خاک (فراوانی ۲)، فرسایش خاک (فراوانی ۲)، باروری خاک (فراوانی ۱)، بافت خاک (فراوانی ۲)، افق‌های خاک (فراوانی ۱) و میزان نفوذ پذیری خاک (فراوانی ۱).

در مجموع این بعد با فراوانی کلی ۱۱ می‌باشد.

صاحب‌نظران و اندیشمندان مرتبط به انجام رسیده است نشان دهنده آن است که هر دو بخش به صورت‌های مختلف بر تنوع و گستردگی مولفه‌ها در ابعاد ۱۵ گانه به صورت ذیل می‌باشد.

- ۱- مولفه‌های بعد سیاسی، ۲- مولفه‌های بعد نظامی، ۳-
- مولفه‌های بعد اقتصادی، ۴- مولفه‌های بعد ژئوپلیتیکی، ۵-
- مولفه‌های بعد امنیتی، ۶- مولفه‌های بعد فرهنگی، ۷-
- مولفه‌های بعد جمعیتی، ۸- مولفه‌های بعد علمی- بهداشتی،
- ۹- مولفه‌های بعد اجتماعی، ۱۰- مولفه‌های بعد زیستی، ۱۱-
- مولفه‌های بعد اقلیمی، ۱۲- مولفه‌های بعد هیدرولوژی، ۱۳-
- مولفه‌های بعد ژئومورفولوژی، ۱۴- مولفه‌های بعد ریاضی، ۱۵-
- مولفه‌های بعد خاک.

این ابعاد مورد تایید که از ادغام و درهم آمیزی مباحث مستخرج از یافته‌های کتابخانه‌ای و مصاحبه می‌باشند؛ شامل ۱۳۰ مولفه می‌شود که مبتنی بر اهمیت و نزدیکی آنها را در قالب ابعاد مختلف به صورت جدول ۳ آورده شده است.

جدول ۳: توزیع مولفه‌های پژوهش در ابعاد ۱۵ گانه برگرفته از نظریه‌ها و رویکردها

ردیف	ابعاد	مولفه‌ها
۱	بعد اقتصادی	درآمد و سطح آن؛ شغل و نوع آن؛ تعاملات اقتصادی؛ میزان و نوع تولید؛ اشتغال و بیکاری؛ سطح زندگی؛ عدالت اقتصادی؛ سیاست اقتصادی؛ مشکلات اقتصادی؛ پتانسیل و ظرفیت‌های اقتصادی.
۲	بعد سیاسی	ساختار قدرت؛ مدیریت سیاسی فضا؛ توزیع قدرت؛ شکل تعامل؛ قوانین و مقررات سیاسی؛ برنامه ریزی‌های سیاسی؛ تقسیمات سیاسی؛ شکل و ترکیب ملت؛ موقعیت سیاسی فضا؛ سطح و چگونگی ارتباط (فراملی- فروملی).
۳	بعد ژئوپلیتیکی	ساختار ژئوپلیتیک منطقه‌ای؛ ساختار ژئوپلیتیک جهانی؛ موقعیت ژئواستراتژیکی؛ وضعیت منابع آبی؛ موقعیت کشورهای دارای رودخانه مرزی؛ میزان وابستگی به منابع آبی مشترک؛ منابع انرژی مشترک؛ موقعیت منابع انرژی؛ رفتار ژئوپلیتیک؛ موقعیت ترانزیتی؛ هویت فرهنگی مشترک؛ تنگناهای ژئوپلیتیک منطقه‌ای.
۴	بعد فرهنگی	آداب و رسوم؛ مذهب؛ زبان؛ قومیت (نژاد)؛ فرهنگ تلاش و اشتغال؛ فرهنگ مشارکت؛ سبک زندگی؛ نگرش‌های اجتماعی؛ فرهنگ ارتباطی.
۵	بعد اجتماعی	هنجارها و ناهنجاری‌های اجتماعی؛ روابط اجتماعی؛ فاصله طبقاتی؛ نوع و شکل خانواده؛ شکل و ساختار اجتماعی؛ خانواده و روابط آن؛ مرزبندی‌های اجتماعی؛ نهادهای اجتماعی.

است. اگر چه در گذشته نیز بحث آمایش دفاعی سرزمین مطرح بوده است اما تحولات صورت گرفته در عرصه‌های مختلف تهدیدات و فناوری‌ها ضرورت در پیش‌گیری رویکرد جامع و به روز در این زمینه را پیش روی حکومت‌ها قرار می‌دهد. این مسئله به ویژه در بین کشورهای در حال توسعه منطقه خاورمیانه به صورت عام و کشور ایران به صورت خاص با توجه به تنوع تهدیداتی که با آن مواجه هستند از الزام بیشتری برخوردار می‌باشد. با توجه به این اهمیت و جایگاه، طراحی استراتژی آمایش دفاعی سرزمین با رویکرد جدید و جامع از ضرورت اجتناب ناپذیری برخوردار است. برای دستیابی به این مهم در مقاله حاضر تلاش شده است مهمترین مولفه‌های موثر بر آمایش دفاعی سرزمین استخراج شود تا مبتنی بر آن استراتژی‌ها طراحی گردد. نتایج حاصل از بررسی نظریه‌ها و رویکردهایی که در زمینه مباحث مرتبط با آمایش دفاعی سرزمین گردآوری شده است، در کنار مصاحبه‌ای که از

مرز و مرزبندی (فروملی)؛ مرز (ملی)؛ تهدیدات فروملی؛ تحریم و بایکوت و اثرات آن؛ اتحاد و انسجام ملی؛ تنوع قومی و مذهبی؛ توزیع فضایی گروه‌های قومی و مذهبی؛ پراکندگی جمعیت؛ سازماندهی سیاسی فضا؛ فناوری‌های امنیتی.	بعد امنیتی	۶
تجهیزات نظامی؛ کارآمدی نیروها؛ سبک‌های (استراتژی‌های) دفاعی؛ ساختار نیروها؛ ظرفیت‌ها و پتانسیل‌های طبیعی؛ کاستی‌ها و محدودیت‌های نظامی؛ تعداد دشمنان؛ منطقه‌ی استقرار کشور؛ مکان‌یابی مراکز نظامی؛ قدرت و ساختار نظامی؛ جنگ و اشکال آن.	بعد نظامی	۷
امید به زندگی؛ نسبت جنسی؛ سطح سواد؛ تعداد جمعیت؛ ساختار سنی؛ نرخ رشد؛ وضعیت تاهل؛ تراکم جمعیت؛ بعد خانوار؛ مهاجرت؛ مولید و مرگ و میر.	بعد جمعیتی	۸
فضای سایبری؛ بیوتورریسم؛ ظرفیت تولید دارو؛ تجهیزات پزشکی؛ روش‌های درمان؛ پتانسیل نخبه‌پروری؛ میزان جهش علمی؛ سطح بهداشت عمومی.	بعد علمی-بهداشتی	۹

تعارض منافع: موردی توسط نویسندگان گزارش نشده است.

سهم نویسندگان در مقاله: موردی توسط نویسندگان گزارش نشده است.

منابع مالی/حمایت‌ها: موردی توسط نویسندگان گزارش نشده است.

Reference:

1. Dehkhoda. Dictionary. Vol. 27, 2012. [In Persian].
2. Larsen, Daniel. Before “National Security”: The Espionage Act of 1917 and the Concept of “National Defense”. 2021.
3. Akhbari, Mohammad & et.all. Political Explanation for Sustainable Development: Case Study of Iran. Geopolitics Quarterly, 2015, 11(3). [In Persian].

در مجموع باید گفت، آمایش دفاعی سرزمین مبتنی بر دگرگونی‌ها و تحولات صورت گرفته در عرصه‌های مختلف، دچار تغییرات و گستردگی وسیعی شده است و ضرورتاً حکومت‌ها برای اینکه بتوانند در مواجهه با این تحولات صورت گرفته در عرصه تهدیدات و فناوری‌ها و غیره استراتژی‌های دفاعی خود را به روز و کارآمد کنند باید بتوانند رویکرد جامع و به روزی از آمایش دفاعی سرزمین در پیش گیرند. متناسب با یافته‌های حاصل از تحقیق حاضر نشان دهنده آن است که آمایش دفاعی سرزمین به‌عنوان یکی از استراتژی‌های پیش روی حکومت‌ها به‌صورت به روز و جامع شامل ۱۵ بعد و ۱۳۰ مولفه می‌شود که باید در طراحی استراتژی‌ها در نظر گرفته شود.

تشکر و قدردانی: موردی توسط نویسندگان گزارش نشده است.

تاییدیه‌های اخلاقی: موردی توسط نویسندگان گزارش نشده است.

11. Faraji mullai, Amin & et.all. Territorial Defense Planning from the Perspective of Passive Defense. 2015.
12. Johnston, Ronald John. Developments in Electoral Geography Hardcover Electoral geography and political geography. NEW York :Rutledge, 1990.
13. Moein, Mohammad. Dictionary. Vol. 2, 2014. [In Persian].
14. Zali, Nader. The Place of Land Use in the Planning System of the Country. Taamol Journal. Vol. 4, 2006. [In Persian].
15. Moein, Mohammad. Dictionary. Vol. 2, 2014. [In Persian].
16. Makhdoom, Majid. The Evolution of the Method Presented in 2016 for Analyzing and Summarizing Data in the Land Preparation Process. Obran Natural Resources Journal. Vol. 46, 2012. [In Persian].
17. Mehr Atta, Reza. Territorial Planning and Sustainable Security. Persian Gulf and Security Monthly, Naval Defense Studies Center of the Islamic Revolutionary Guard Corps, 2013. [In Persian].
18. Alatar, Davood. Legal Defense in Islamic Criminal Law. Translated by Akbar Ghafori, Mashhad: Astan Ghods Razavi Publications, 1996. [In Persian].
19. Zali, Nader. The Place of Land Use in the Planning System of the Country. Taamol Journal. Vol. 4, 2006. [In Persian].
20. Ziari, Keramatullah. Principle and Methods of Regional Planning. Yazd: Yazd University, 1999. [In Persian]
4. Nowrozi, Mohammad Naqi. Defense-Security Culture. Tehran: Senna publication, 2006. [In Persian].
5. Mitchell GW. Airplanes in National Defense. The Annals of the American Academy of Political and Social Science. 1927 May;131(1):38-42.
6. Ziari, Karamatullah. Principles and Methods of Regional Planning. Yazd: Yazd University, 1999. [In Persian]
7. Tomo, Radicevic. Defense Transparency Development: The Case of Croatia. Paper Delivered at the Workshop on Defense Transparency, Sponsored by the Center for Democratic Control of Armed Forces (Geneva), Sofia, Bulgaria, April 2001, 20.
8. Quoted in Phillip Noel-Baker. The First World Disarmament Conference 1932-33 (New York: Pergammon Press, 1979), 81, 2. Quoted in Robert Jervis, Cooperation Under the Security.
9. Gharib, Fereydoun. Communication Network in Urban Design. Tehran University Press, first edition, 1993. [In Persian].
10. Malay, Faraji & et.all. Defense Preparation of the Land from the Point of View of Passive Defense. Geography scientific-research and international quarterly of the Iranian Geography Association, year 13, Vol. 45, 2014. [In Persian].